

Sweet Sixteen

Ken Loachs *Sweet Sixteen* är ett socialrealistiskt drama om ett par killar i staden Greenock nära skotska Glasgow som förtvivlat söker hitta mening och sammanhang i livet. Det handlar om behovet av vuxna, om vänskap och om knarkets djävulskap.

Rekommenderad för gymnasiet

En filmhandledning av ANDREAS HOFFSTEN & CLAS ÖSTERHOLM

Handling

Liam och bästa kompiserna Pinball, två killar i 15-års åldern som bägge relegerats från skolan, står i filmens början på en höjd och tittar i Liams kikare på stjärnorna och planeten Saturnus. Småkillar och tjejer runt om dem får också kika för en penny titen.

Dagen därpå går Liam och Pinball omkring på olika ölhak i Greenock, en förort till Glasgow och säljer smuggelcigaretter för att tjäna lite pengar. Miljön är torftig och präglad av arbetslöshet och social rotlöshet. Liam bor med sin morfar och styvfar Stan, en missbrukande, halvkriminell figur som hela tiden är efter Liam och vill att han hjälper honom att smuggla in knark i det fängelse där hans fru, Liams mor sitter inne. Vid ett besök vägrar Liam pussa mamman och på så sätt föra över en förpackning med kokain han har gömt under läppen. Han får rejält med stryk av Stan efteråt och slängs sedan ut hemifrån. På gårdsplan utanför huset ligger bland annat hans förstörda stjärnkikare. Men han är fast besluten att ge igen på styvpappan samt att när mamman kommer ut – vilket är samma dag som Liam skall fylla sexton år – skapa en ny och bättre framtid för sig och sin mor.

Liam flyttar hem till sin syster Chantelle och hennes tvåårige son Callum, bara han "inte röker eller svär samt är snäll". Systemen plåstrar ömt om de blyssyrer han fick av styvpappan och vi förstår att det finns en nära och innerlig kontakt mellan systerkonen. Hos Chantelle kommer även hennes kompis Susanne ofta på besök, en söt tjej som Liam kastar långa blickar efter.

Liam är en överlevare i den destruktiva omgivning som dagens 2/3 samhälle utgör.

En dag får Liam idén att stjäla det knark som styvpappan gömt i en hundkoja på sin bakgård. Pinball är tveksam men går med på förslaget och följande natt slår de till. Pengarna de ska tjäna på att sälja vidare knarket vill Liam använda till att köpa en husvagn som står uppställd lite utanför Greenock och med härlig utsikt över floden Clyde.

Följande dag börjar Liam sälja knarket och gör en första inbetalning på husvagnen vilket han entusiastiskt berättar om på de ljudkassetter han skickar till mamman i fängelset. Liam blir efterhand allt modigare och börjar sälja på andra langares "territorier". Han får återigen stryk men ger tillbaka som den fighter han i själ och hjärta är. Syrran får plåstra om honom än en gång och tror inte helt och fullt på hans förklaring om att han "ramlat i trappen". Hon är orolig och förtvivlad och i botten även sorgen över den dåliga kontakt hon har med mamman som hon menar svikit dem en gång för mycket.

Plötsligt fångas Liam och Pinball upp av några torpeder och förs till en lyxig hälsoanläggning där lättklädda kvinnor serveras drinkar vid poolen. Pinball är kaxig och käftar emot

varpå han kastas in i en dusch för att "kylas av". Liam förs till chefen Douglas – Greenocks lokale Gudfader – som börjar med att kontrollera om Liam själv "silar". "Visa mig armvecken", säger han och frågar "Vet du vad initiativ är?". "Är det att skratta åt bossens skämt?", svarar Liam och Douglas anar hans rappa intelligens och integritet och erbjuder honom att få arbeta för honom.

Liam fattar galoppen och använder sig av sina kompisar som kör ut pizzen på moped för att snabbt sälja av det parti som de nya höjdarna försett dem med. Liam och Pinball säljer sitt knark till unga killar och tjejer. När de senare en kväll väntar på nya leveranser är det bara Liam som plockas upp i bilen. Pinball lämnas förnedrad kvar på gatan. I bilen säger Douglas att "ska du komma någon vart måste du droppa din kompis". Douglas nästa drag är att testa Liam genom att de iscensätter ett fingerat mord där Liam ges instruktioner om att sticka ner en kille på en toalett på en illegal klubb. Liam klarar provet som avbryts just som han attackerar sitt offer bakifrån. Upprörd och ångestdriven bjuds han sedan på en drink i baren.

Senare, på en picnic upp till husvagnen tillsammans med Chantelle och Susanne, upptäcker de att vagnen bränts ner. Liam blir rasande och åker hem till Stan som han tror ligger bakom dådet. Morfadern förnekar detta och i sin frustration kastar Liam en sten genom morfaderns fönster.

Under tiden har Pinball snott Douglas läckra röda sportbil som han senare kraschar i hälsocentret och skriver ”cock-suckers” på väggen. Vid ett möte strax därpå med Douglas försäkrar en nervös Liam att ”vi ska betala tillbaka varenda penny på bilen”. Glöm det, säger chefen – och efter att ha erbjudit Liam en fin lägenhet för honom och hans mor samt bättre arbetsförhållanden i och med att han har köpt pizzastället så att Liam lättare under skydd kan sälja knark – avslutar han med att säga; ”Gör dig av med Pinball”. ”Men det är min bästa vän”, säger Liam i ett försök att komma ur situationen. ”Sorry, en möjlighet som den här kommer bara en gång”, blir Douglas slutord.

Liam går till Pinball som erkänner att det var han som brände ner husvagnen. Desperationen lyser i Pinballs ögon när han upptäcker Liams kniv, tar den och skär sig själv i ansiktet. Liam ringer efter ambulansen och ringer sedan till chefen och säger kort; ”It’s been done”.

Försäljningen av knark går vidare och pengar trillar in och Liam blir alltmer säker och bossig i sin roll som ett slags underchef på pizzerian/knarkcentralen. I en trappuppgång skäller en ung tjej ut Liam efter noter för att han säljer knark och förstör unga människors liv – men Liam förnekar sin hantering.

Så kommer då den dag när Liam står i kavaj och slips utanför fängelset och väntar på sin mamma som skall mucka. De åker i taxi till den fräsiga lägenheten med centralvärme, diskmaskin och balkong med fin utsikt över Clyde. ”Vet Stan om det här?” frågar modern. Ett välkomstparty med vin och pizza ordnas. Dit kommer även Chantelle men kontakten med mamman fungerar inte. Morgonen därpå har mamman stuktit tillbaka till Stan. Chantelle och Liam har en känslomässig uppgörelse där Chantelle söker förklara att det inte går att ändra på deras mammas beteende och att hon istället vill vara det stöd i livet som Liam behöver. Men Liam kan inte ta emot systemens råd utan rusar förblindad hem till Stan och söker få med mamman därifrån. Men då Stan föraktfullt skämtar om Liams ”patetiska ljudkassetter och hans drömmar om ett lugnt liv på landet” brister Liam och sticker ner Stan med sin kniv.

I filmens sista scen ser vi Liam tillin-

netgjord nere vid flodstranden där han med tom blick ser ut över havet.

Mobilen ringer och vi hör Chantelle säga; ”Var är du, polisen har varit här och frågat efter dig, vad har du gjort? Jag älskar dig Liam, vilket slöseri.”

Polarna Liam och Pinball

Börja med att titta närmare på Liam. Vad är han för en figur? Han är filmens huvudperson och vi gillar honom för hans charm och hans envisa kamp för sin mor. Men den andra sidan av myntet visar en hänsynslös person som kallt utnyttjar andras olycka genom att sälja narkotika och därmed förstöra deras liv. Han väljer till och med att överge sin bästa kompis Pinball i utbyte mot en lägenhet och förmånliga knarkaffärer – han tycks göra vad som helst för att mamman och han ska få en möjlighet till ett nytt liv, så långt borta från styvpappan som möjligt.

Liam och Pinball är kompisar i vått och torrt. Liam är den modigare av de två, Pinball är mer försiktig när det drar ihop sig till fara, fast han är bra på att stjäla flotta bilar. Bägge är tilltufsade i livet, två vingklippta småkillar som gärna håller upp en tuff fasad men som kanske mer visar sitt rätta ansikte i gnabbet och lekarna med polarna när de sitter på pojkrummet och skämtar och snackar om tjejer.

Skillnaden mellan de båda killarna, och vad som tycks ge Liam styrka och vilja till förändring är hans relation till mamman och systemen. Han har ett mål att sträva mot. Pinball däremot går sakta men säkert under. Utan mål och mening i livet är det de tillfälliga kickarna som styr livet; att stjäla en lyxbil, att dumdristigt och ogenomtänkt kaxa upp sig mot överheten etc. När så de båda killarna dras in i den lokala knarkmaffians affärer blir han plötsligt utestängd och är inte välkommen längre – han blir till och med förnedrad genom att han kastas in i duschen med kläderna på – samtidigt som han ser hur Liam ”blir någon”. Detta blir mer än vad Pinball klarar av och i ren desperation bränner han ner husvagnen, som han vet betyder så mycket för Liam. När Liam senare söker upp Pinball är han desperat och han erkänner självmant att det var han som brände ner husvagnen.

★ Hur ser eleverna på Liam? Troligen gillar de honom, men ser de också hans hårda, oresonliga sidor? System Chantelle säger ”Hur kan du bry dig om oss när du inte bryr dig om dig själv”? Vad menar hon med det? Hur långt kan man egentligen gå i sitt självupproffrande innan det kanske till och med övergår i

egoism? Fundera kring det moraliska i Liams handlande – helgar ändamålet medlen i alla lägen? Under de omständigheter som råder i det samhälle där Liam bor, där den sociala tryggheten är satt ur spel – skulle han ha kunnat göra på något annat sätt? Hur värderar vi ett samhälle där bara de starka klarar sig?

★ Jämför Liam och Pinball – skillnader och likheter.

★ Chefen säger till Liam att han ska göra sig av med Pinball och Liam söker därefter upp honom. Vad tror ni att han har tänkt göra? Fundera vidare kring vad som händer i den laddade scenen mellan Liam och Pinball när Pinball erkänner att det var han som brände ner husvagnen. Vad menar Liam när han senare ringer till sin chef och säger; ”It’s been done.”?

Knarkhandeln

Vi får aldrig se någon använda allt knark som Liam och Pinball säljer när de sitter bakpå pizzabudens mopeder för att snabbare komma runt bland sina klienter. Varken Liam eller Pinball använder det heroin de säljer. Ändå är det kraften i ekonomin bakom knarket som är alltings motor, som driver skeendet. Vid endast ett tillfälle får vi se en bild av motståndet. Det är en ung mamma med ett barn i en barnvagn som ser igenom Liams pizzaleveranser och skäller ut honom och anklagar honom för att profitera på och förstöra andra människors liv. Hon säger åt Liam att försvinna därifrån. Naivt kan tyckas men ändå en bild av motstånd, av någon som står upp för andra värden.

Greenocks lokale Gudfader Douglas har ett hov av medarbetare och torpeder. Ironiskt nog har han sitt huvudkontor på en flott hälsoinrättning med pooler, palmer och simbanor – en oas för de privilegierade. Douglas håller i trådarna men sysslar förstas själv aldrig med den smutsiga hanteringen.

★ Är det här en bild som stämmer överens med verkligheten tror ni? Loach visar aldrig den svarta baksidan, vi får exempelvis aldrig se någon injicera narkotika. Tycker ni regissörens kritik av samhällets hantering av narkotikaproblemet är effektivt?

En frånvarande vuxenvärld

Liam och Pinball lever på att sälja stulna och smuglade cigaretter på olika pubar i staden. De har slängts ut från skolan och hemma finns inga vuxna som ser efter dem eller ger dem stöd och mänsklig värme. Pinballs föräldrar nämns över

Liam och Pinball i arbetslöshetens och uppgivenhetens Greenock. I rollerna Martin Comston och William Ruane.

huvud taget inte. Liams mamma sitter i fängelse för narkotikabrott, pappan är helt borta ur bilden, morfadern tycks inte vilja veta av honom och styvpappan Stan är fast i narkotikaträsket och en förlorare. Pinball verkar ha en liknande bakgrund. En frånvarande vuxenvärld, en vuxenvärld som stämplat ut och avhändert sig sitt ansvar.

★ Liams dröm och stora mål i livet är att få tillbaka sin mamma, att åter knyta ihop familjen med systemen Chantelle, hennes barn Callum samt mamman i en ny lägenhet. Att få chansen att börja på nytt. Vi förstår dock ganska snart i filmen att det kommer att stanna vid en dröm, att det inte kommer att lyckas. Men vad är det som fattas? Vilka krafter är det som sätter käppar i hjulet för Liam, vad är det han inte ser eller förstår?

★ Ken Loach regisserade 1969 filmen *Kes – falken* där huvudpersonen Billy var lite av en dåtida släkting till Liam. Men för Billy var skolan central och en mittpunkt i livet, i *Sweet Sixteen* existerar knappt skolan. Har dagens skola tappat sitt sociala ansvar för sina ungdomar? Lever vi i västerlandet under en "frihet till döds"?

En samhällsbild

Ken Loach kryper nära den arbetarklass han alltid har skildrat i sina filmer, den samhällsklass han känner solidaritet med och just därför riktar så hård kritik mot. Vi ser knappast några exponenter för borgerligheten i filmen, inga cyniska eller bara trötta socialarbetare, inte ens personalen på fängelset där Liams mamma sitter får någon släng av slevan. Nej, det är istället en splittrad arbetarklass som är i fokus. Människor som kallhamrat utnyttjar varandra, som ständigt utsätter varandra för en uppsjö av svordomar och fysiskt våld.

Greenock, några mil väster om Glasgow vid den vackra floden Clydes mynning mot Atlanten, var en gång ett blomstrande samhälle med en vital varvsindustri. Idag härskar en stor arbetslöshet vilket förlamar staden. Ord-stävet om den enes död, den andres bröd verkar vara regeln för dagen. Nej, den djupt ironiska titeln "Sweet Sixteen" gäller knappast för den snart sextonåriga Liam.

★ Om vi jämför filmens Greenock med dagens Sverige, vilka likheter och olikheter ser vi? Tycker ni – om man tänker förbi de yttre skalerna – att Ken Loach ger en pessimistisk eller optimistisk bild av samhället? Motivera.

★ Vilka valmöjligheter tycker ni att Liam och Pinball har? Filmen har ett mörkt men öppet slut. Vad kommer att hända med Liam och Pinball? Kan man se något ljus i slutet? Resonera kring vad filmaren Ken Loach vill säga med sin film?

PRODUKTIONSUPPGIFTER

Storbritannien 2002

Manus: Paul Lavery

Regi: Ken Loach

Foto: Barry Ackroyd

Klippning: Jonathan Morris

Musik: George Fenton

I ROLLERNA

Liam – Martin Comston

Pinball – William Ruane

Mamman Jean – Michelle Coulter

Stan – Gary McCormack

Chantelle – Annmarie Fulton

TEKNISKA UPPGIFTER

Speltid: 106 minuter

Format: Vidfilm

Ljud: Dolby SRD

Censur: Från 11 år

Svensk premiär: 10 januari 2003

DISTRIBUTION

Nonstop Entertainment, Döbelnsgatan 24, 113

52 Stockholm Tel: 08-673 99 85, fax: 08-673

99 88, www.nonstopentertainment.com